

ACC. N:R. M. 7494 : 1-20.

Landskap: Småland Upptecknat av: Fingal Johanson
 Härad: Östbo Adress: Bygget, Jöarna, Värmdö
 Socken: Dir. s. v Berättat av: Aug. Johanson
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1849 i Fügele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Frikyrklig rörelse. (fort. fr. M. 7429.)

Skriv endast på denna sida!

Vedernamn (föknamn) på
läsare. I Fryele socken funnos
på 1870-90-talen tre stycken
läsare som man begärat med
vedernamn. "Prästen" hette annars
Johannes och bodde i byn Forrebo.
(Fryele sockens ästra del) Han hade
troligen blivit "väckt" genom den
förut i uppteckningen omnämnda
15-åriga "roperskan" i Forrebo på
1840-talet. Vedernamnet hade
uppkommit därigenom att han
höll "samlingar" i stugorna d.v.s.
läste sjöng och bad, och i övrigt
var folkets ledare vid dylika möten.
Dessutom kallades han ofta att
vid dödsfall "läsa ut" lik d.v.s.
hålla en kort andaktsstund

vid den dödes här, innan man
körde eller bar bort kistan från
gården. Inom orten kallas vanl.
en som "läser ut lik" för "vea-
kassapräst". Prästämnen i
försäbo hade något fel på
talorganen, och det har berättats
att då han skulle sjunga så
utryckte han sin, så här:
Då attä diäna schäla för dätta
välä för nuä dää," vilket
väl skulle vara någon ströf
ur psalmboken. Hans gunna
pette Glina-Kajsa, och kallades
i dagligt tal "Mamma på Farm"
och sysselsatte sig med att bota
sjuka kreatur, och ansågs även
vara lite trollkunnig.

De båda makarnas äktenskap
var olyckligt och de lågo i ständig
fejð med varandra. De behövde
samma stuga ute vid öen i
Forsebo men hade just inte något
gemensamt. De lagade sin mat
var för sig. En söndag skulle
"prästen" gå till kyrkan och lagade
sin ålost (vagnricha och mjölk
kokad tillammans) och då denna
blivit färdig slog "mamma" en
slank ner ärträlling i ålost
så "prästen" kunde inte äta den,
och så blevo de osams och trätte.
De voro en gång inkallade för
kyrkorådet i Fryele för att lagas
i upptäckelse för sin oenighet.
"Prästen" förklarade då inför

kyrkorådet att: "Gyrak säger det
är bättre Leo i en vrå på taket
än tillsammans med en ond hustru".
En annan lärare, Johan Andersson
i Rönkhult kallade man "påken",
och detta namn hade folk-
livsskildraren Thure Gällberg
påfunnit av påjande anledning:
Under år 1893 var som vice pastor
anställd O. Karlberg. Som han var
en ledig talare och medryckande i
sina predikningar gick mycket folk
att höra honom.
Vid denna tid blev Fryele pastorat
ledigförklarat till ansökan för
kyrkoherdebefattningen. Tre präst-
män uppfordrades av nederhöjande
domkapitel att avlägga prov

vilket de ock gjorde. Vid prägodagen
var församlingen ej belåten med
proven utan fördrade vice pastor
O. Karlberg som fjärde, och fick
han avlägga prov. Så blev pasto-
ratet regalt och K. m. t. fick makt
en i sin hand att utnämna kyrko-
herde. För denna orsaks skull utträs
fränne hemmansägare - varav
den ene var ornamände Johan
Andersson i Rönkhult - samt en
närboende riksdagsman - ingenior
Jehander, Höle, att uppvakta konung
Oskar II. Deputationen erhöi audiens
hos konungen, för att framföra
sitt ärende. Då konungen fick höia
att den fjärde provpredikanten
varom här var fråga endast

vart präst i två månader blev
han bestört och gick nervöst fram
och åter i audiensrummet och sade
"Treå månaders präst, två månaders
präst, Ni har missbrukat den
lag jag givit eder detta måste
rättas." Då undrade Johan
Andersson om inte fryeleborna
kunde få pastor Kothin i
stället och detta lovade konungen.
Kothin blev sedermera utnämnd
till kyrkohärförare i Fryele.
De deputerade blevo inte väl
mottagna av fryeleborna
vilka voro missbelåtna med
utgången och tyckte att de de-
puterade sköto saken illa
då som man elakt sade

"gått till Kungälv" för att begära
Karlberg till kyrkherde och
istället begärt Nathin.

I tidningarna skedades det och
om saken, och Thure S. som då
var redaktör för en tidning i
Värnamo skrev en rolig bygde-
krönika om saken i vilken
det bl. a. förkunnades: "Kungen
Telegraferade till mig och begärde
råd. "Hör du Thure, hur skall
jag bära mig åt. Nu är den
där Johan i Påkhult kommen
till mig och vill att jag skall
giva pyseleborna Karlberg till
kyrkherde hur skall jag göra."
Men jag Telegraferade tillbaka
till Kungen; "Ers majestät, ge

Don. Kothin Karlberg har
Hullsjö och hela världen för sig.
Efter den dagen fick Johan Anders-
son i Rönkhult heta "Joann i
påkället" eller vanligtast "påken".
St. Tyckte inte om skämtet och
Thure S. och hans taproliga bygde-
historier såg han inte med blida
ögon. August Gustavsson i Earsyd
Fryele sin kallades "Hu, hu" därför
att hans skratt hade en viss lik-
het med gökens läte men han
blev aldrig arg då han på-
minades om sitt vedervarnen.
Han var jordbrukare och då
han var ute och arbetade på
åker eller äng och hans hustru
skulle buda honom in att spisa

middag så steg han ut på
förestugobron och "gal" och August
varade och med galande.

August var en flitig besökare
av de "samlingar" (= religiösa möten)
som Johan Andersson höll i byn.

Vid dessa möten föreläste Andersson
ur "Pietisten" någon betraktelse av
Rosénius eller Valdenström, och om
det då förekom något i betraktel-
sen som August tyckte var "redigt
bra" - som det ju oftast gjorde -
så uppmuntrade han Andersson
"ta tillbaka ett stöppkä" d.ä.
vilket var liktydigt med att
August ville höra detta en gång
till. August avled i höjden på
1900-talet och Johan Andersson

år 1914. Båda voro varma kristna
och hederliga män på vilka
ingen skugga av ant fran
kastas. Öfven i Värnans socken
hade man öknamm på läsarne.
"Helgonet" (Jon Petter i Gunnars, Ålands-
ryd Värnans socken) hade fått detta
namn därför att han ansågs
vara heligare än andra. "Dröm-
maren" (Jonas Magnusson) en fattig
töjare som gärna gick på läsar-
möten om än det var bräd tid
i T.ex. skörden. Han gick ej till socken-
kyrkan utan till en grannförsam-
lings därför att där en väckt
präst predikade. Detta fick han
upphäsa mycket här för.
Drömmaren höll söndagskola

med bygdens barn, vilket då var
en illa sedd nyhet. "Väktaren"
(Jonas Pettersson) var även torpare
samt kronofjärdingsman. Han var
en god talare men ännu bättre
bedjare. "Fåraderden" eller vänligast
"herden" (hammarsmeden J. L. Thursie
Höle bruk.) var en ättling av de på
1700-talet rätt rikligt till våra
järnbruk invandrande vallonerne.
De flydde från sitt land och sina
hem i Belgien och Holland, på det
grymmaste förföljda för sin evange-
liska tro. "Herden" var under den
tid meddelaren både honom
en porträtt, vithårig gammal
man, av vänligt utseende.
Han hade goda vänliga ögon

och talade med alla som han
sammanskräpade om "det enda
nödvändiga. Han hade sades det
helbräddagörelsens gåva, och vandra-
de ofta långa vägar för att hjälpa
sjuka människor med bön och
handpåläggning. "Profeten"

(Magnus Pettersson i Hädinge Bäversjö
socken Östbo härad, född 1849) är nog
bäst känt av en större allmänhet.
Han sysslade nämligen under en
lång följd av år med att uttyda
profeten Daniel och Uppenbarelse-
boken, samt utgav från trycket
flera skrifter om biblens profetior.
Han var från födseln afärdig i
sina fötter de voro värda bakåt
och då han skulle gå skedde detta

med stor värisghet, och med hjälp av en lång stav, liknade ett vanligt höjappelskapt. Den stäckars ofärdige hade anlag och häng för studier och genomgick några klasser i Värnans elementarskola, men måste på grund av en ögonsjukdom avbryta studierna. Därefter var han några år småskollärare i Bönhöga socken, llo härav. Han säges under denna tid varit en passionerad rökare och kortspelare.

År 1873 blev han emellertid omvänd och började predika och stora folkskaror samlades för att höra honom. Stora växelser följde i hans spår, och han kände sig kallad att bli en ordets för

kunnare, och genomgick åren
1881-1883 Gv. Missionsförbundets
predikantsskola i Kristinehamn.
På missionskolan förbluffade
han rektor, doktor E. J. Ekman med
sin räknekonst. - Du räknar så
så det kan vara både rätt och
orätt sade rektor. Senare blev
Petterson predikant i Västmanland
men återvände efter några år
till Småland och slog sig ner
på sin fädermegård i Hädinge.
Han hade ett par trätjänare som
skötte jordbruket, drängen Algot
Johansson tjänade honom i 25 år,
och hushållerskan Lovisa Daniels-
son i över 30 år. Petterson hade
i Småland inte någon avlönad

plats, men var ofta ute i bygden och förkunnade Guds ord. Han tog då endast emot pengar till sina reseomkostnader. Under flera årtionden av sin levnad sysslade han huvudsakligen med att ransaka skrifturarna angående världens undergång. Han förutspådde att detta skulle ske 1934 men där räknade han som många före honom fel. Men världskriget 1914-1920 förutspådde han flera år dessförinnan. Pettersson blev vida känd för sina profetior. Vid predikantmöten föreläste han i detta sitt speciella ämne. Den kände folklivsskildraren Thure Gällberg, i Värnamo visste och var "profeten i Hädinge".

ty någon gång på 1890-talet berättade han i sin tidning, hur en pojke som av prästen vid ett husförhör tillfrågades: "Vilka är de större profeterna förutskräddade?" det är pastor Palmberg, August Ögren, Magnus Pettersson i Hädinge och Träskomakaren i Hånge. Den sistnämnde var predikant i Västberg i Hånge. Pettersson avled år 1921 nära 72 år gammal.

Härle missionsmöte.
Härle bruk i Värnans socken ägdes ägdes på 1890-talet av den kände järnvägsbyggaren Carl Jekander (född 1833 död 1911) vilken byggt 25 av Sveriges järnvägar samt utfört flera andra större arbeten såsom

dockbyggnader och sprängnings-
arbeten vid fästningar m. m.

Han var även en tid ledamot av
riksdagens första kammar.

Jehander var religiös och under
den tid han ägde Hörle, anordna-
des en gång om året ett större
brölupsmöte i den s. k. Hörle dom-
kyrka, vilken var en stor ur-
halkning i sandmen som Laga-
ns vattenflöden årtadkommit
någon gång i gråa fortiden.

"Domkyrkan" eller "holamn," som
den också benämndes av allmogens,
rymde flera tusen personer.

Runt omkring kälans sluttande
plan voro sittbänkar byggda,
och nere i kälans botten hade

man byggt en talarstol försedd
med tak. Till dessa möten som
hölles vid midnattstid vall-
färdade folk i stora skaror från
många kyrksocknar. Personalen
vid Jekanders fabrik i Karlsfors,
och hans lantgårdar Hov, Nörkharja
Ådala, Jussö och Hörle erhöles
frihet från arbetet denna dag
på det de skulle kunna bevista
mötet. Endast denna uppoffring
av dagsverken kostade Jekander
flera tusen kronor, dessutom kallade
han flera framstående talare
att medverka i mötet. Icke alla
beröpte detta möte av religiösa
bevekelesgrunder. Flickor och pojkar
gingo till mötet därför att de ville

Träffas och många bekantkaper
stiftades på Höle möte som ledde
till äktenskap. Det gick ju inte
att tvinga ungdomen att sitta
stilla en hel dag i "kolonn" och
lyssna till ordets förkunnelse, utan
då man suttit där i ett par tim-
mar ville man upp och röra på
sig. På så sätt uppkom s. a. s. ett
marknadsliv vid Höle missions-
möte så till sist kallade man
det Höle marknad. Så gott som
hela Jekanders förmögenhet ströck
med då han byggde järnvägen
Jönköping - Vaggeryd. Lillesjön i
nämnda stad var för svar att
lägga bank i så Jekander gjorde
konkurs i slutet av 1890-talet.

Dessutom utövade Jehander stor
välgörenhet och hjälpsamhet, och
mången ung man har honom
att tacka för att han kunnat
taga sig fram i världen.

Missionsmötena på Hölle upphörde
sedan Jehander avflyttat, och danska
blevo brukets ägare. Någon av
dessa hade en dag varit ute på
en promenad i skogen och sett de
många sittbänkar i hålen,
och då han fick veta att man
hade brukats samlats till möten
så uppmanade han brukets förvaltare
att denna sed skulle upptagas igen.
Och så samlades man åter i några
år till möten i Hölle domkyrka,
vilka dock nu upphört.

Slut.